

M. Seyfettin
Özege

tüphaneye, müze, sergi, kitapçı, plakçı vb. ticarethane katalogları; telefon rehberleri; tren tarifeleri; prospektüsler; nota mecmuaları; dernek, kulüp, fırka, şirket vb. kongre zabıtları, rapor ve lâyhalar; her çeşit ders kitabı, ders programları, ödül dağıtım cetvelleri gibi yayınların kataloga alınması bu çalışmanın en önemli özelliğidir. Aynı zamanda eski harflerle basılı belgeler katalogu niteliğini taşıyan eser bir dönemin eğitim, ticaret, sanayi, askerlik, nakliye, posta, sosyal hizmetler gibi alanlarında araştırma yapacaklar için bir ilk kaynak oluşturmaktadır. Katalogun öz-sözünde müellif hal tercümelemlerini de içine alan bir yazar ve çevirici fihristi, ayrıca Dewey ondalık sistemine göre konu fihristi hazırladığını belirtmekteyse de vefatı dolayısıyla katalogun bu ciltlerinin neşri mümkün olmamıştır. Katalogun neşrinde sonra birtakım ekler ve düzeltmeler Nuri Akbayar tarafından *Müteferrika* dergisinin 1 (İstanbul 1993, s. 45-60), 2 (1994, s. 95-101), 3 (1994, s. 93-98), 15 (1999, s. 75-85) ve 19. (2001, s. 59-71) sayılarında yayımlanmıştır.

Özege'nin bir diğer eseri, M. S. Ö. imzasıyla neşredilen *Bir Bibliyografyamız: Nurullah Pertevioğlu* adlı on beş sayfalık bir risâledir (İstanbul 1957). Risâlede Türkiye'de ve Türkiye dışında Türkçe basılmış kitaplar konusunda bibliyografya hazırlığında olan yakın dostu Nurullah Pertevioğlu'nun (ö. 1956) hayat hikâyesi ve çalışmaları anlatılmaktadır. Özege ayrıca, Ali Çankaya'nın *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler* adlı çalışması için (I-VIII, Ankara 1968-1971) Mülkiye Mektebi'nin Osmanlı dönemi mezunlarının memuriyet hayatlarını Başbakanlık Arşivi'ndeki sicill-i ahvâl defterlerini tarayarak tesbit etmiş, basılı eserlerini de kendi notlarından eklemiştir. Özege eserin kendi nüshasına bazı ekler yapmış, bu ekler Ali İpek ve Güller Nuhoğlu tarafından yayımlanmıştır (*M. Seyfettin Özege'den Mülkiye Tarihi ve*

Mülkiyeliler Üzerine Notlar, baskı yeri yok, 1990).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Çankaya, *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Ankara 1954, II-III, s. 855; a.e.: *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Ankara 1968, IV, 1697-1702; M. Fahrettin Kurzioğlu, "Atatürk Üniversitesi'ne Kitapları Bağışlananlar", *Atatürk Üniversitesi'nin Kuruluşunun XX. Yıl Armağanı*, IV. Kitap, Ankara 1978, s. 209-226 (aynı makale için bk. "Mehmet Seyfettin Özege", *Müteferrika*, sy. 8-9, İstanbul 1996, s. 95-108); Orhan Okay, *Silik Fotoğraflar*, İstanbul 2001, s. 172-176; H. Ayan, "Alfabetik Katalog-Seyfettin Özege Bağış Kitapları", *TK*, III/33 (1965), s. 621-625; Nuri Akbayar, "Vefatının Yıldönümünde Seyfeddin Özege İçin", *Fikir ve Sanatta Hareket*, sy. 25, İstanbul 1982, s. 56; a.mlf., "Bir Üstadı Anarken", *TT*, XI/65 (1989), s. 40-41; a.mlf., "Özege, M. Seyfettin", *TDEA*, VII, 209-210; İsmail Kara, "Seyfettin Bey'e Rahmet Tekran Bâbında", *TT*, XII/67 (1989), s. 2; Emin Nedret İşli, "Seyfettin Özege ve Bağış Kütüphanesi Hakkında", 4. Kat: *Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Bülteni*, sy. 9, İstanbul 2003, s. 38-41; a.mlf., "Seyfettin Özege Arşivi'nden 2: Sami N. Özerdim-Seyfettin Özege Mektuplaşması", *Müteferrika*, sy. 24 (2003), s. 121-132.

NURİ AKBAYAR

ÖZİÇE

Sırbistan'da tarihî bir şehir.

Belgrad'ın 180 km. güneybatısında, Morava ırmağına dökülen Detinje'nin (Cetinje) dar vadisinde Saraybosna demiryolu kavşağında ve Belgrad'dan Valjevo ve Prijepele üzerinden Adriyatik kıyısındaki Bar Limanı'na kadar giden önemli demiryolunun geçtiği yerde bulunur. Burası, Osmanlı hâkimiyeti sırasında yüksek bir tepede yer alan Ortaçağ döneminden kalma kalenin eteğinde küçük bir kasaba iken gelişerek cami, mescid ve tekkeleriyle, geleneksel el zenaatlarıyla önemli bir müslüman-Türk şehrine dönüşmüştür.

Öziçe (Uziçe) çevresinin yerleşim tarihi çok eskilere dayanır. Mahallî kazılarda ele geçirilen pek çok İlirya bulgusu bu durumu ispatlar. Ortaçağ'a ait kalenin olduğu yerde kökü Roma dönemine inen Municipium Capedunum adlı küçük bir şehir bulunmaktaydı. Bu isim Keltçe'den gelmekte olup günümüzde kazılarla ortaya çıkarılan bazı Latin yazıtlarında da geçer. Slav ve Avar işgalleri esnasında 600 yıllarına doğru bölgedeki Roma yerleşimi nihayete erdi. Bundan sonraki 700 yılı boyunca bölgenin tarihi ve şehir hayatı hakkında bilgi yoktur.

Uziçe adı ilk defa XIV. yüzyılın ikinci yarısındaki yazılı kaynaklarda Župan Nikola

Altomanović'e ait bir kale şeklinde zikredilir. 1373'ten itibaren, 1389'da Kosova'da I. Murad ile karşılaşan ve bu mücadelede hayatını kaybeden Knez Lazar'ın mülkiyetine girdi. Osmanlılar'ın kaleyi ne zaman ele geçirdikleri tam olarak belli değildir. Sırp kaynaklarında Osmanlı idaresine 1445'te girdiği zikredilmektedir. Ancak buranın Osmanlılar'ca son olarak 863'te (1459) alındığı tahmin edilir. Kâtib Çelebi, Fâtih Sultan Mehmed'in Bosna seferi dolayısıyla 867'de (1463) alındığını belirtir. Fetih konusuyla ilgili anlattığı ilginç bir hikâyeye göre bir papaz, idarecilerinden hoşnut olmayan yöre halkı adına Fâtih Sultan Mehmed'e giderek onu kaleyi ele geçirmesi hususunda ikna etmeye çalışmış, evlerin kaleye yakın olduğunu ve ateşe verildiği takdirde kalenin kolayca alınabileceğini bildirmiştir. Fâtih de kaleyi bu şekilde fethetmiştir. Bu tarihten itibaren kale mahallî bir paşa tarafından yeniden yapılmaya kadar yirmi yıl süresince harabe şeklinde kaldı. Ardından evler çoğalarak yayıldı ve kasaba gelişti. İlk Osmanlı kayıtlarında ve daha sonraki derlemelerde kalenin fethiyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmaz. Evliya Çelebi'nin bu konuda verdiği bilgi ise tamamıyla menkıbevidir.

Şehrin fizikî yapısı ve nüfus durumuyla alakalı ilk bilgiler 881 (1476) tarihli *Tahrir Defteri*'nde bulunur. Bu dönemde şehirde beşi müslüman toplam altmış dokuz hâne bulunmaktadır. Buradaki Osmanlı askerî varlığının durumu hakkında ise bilgi yoktur. Ancak 967 (1560) tarihli *Tahrir Defteri*'nde (BA, TD, nr. 316) Öziçe garnizonunda bir dizdar, bir kethüdâ, kâtip, imam, müezzîn, serbölük ve otuz yedi muhafız olmak üzere toplam kırk üç kişinin bulunması 881'deki (1476) askerî gücün mahiyeti hakkında belirleyicidir. 1476'dan sonra devam eden kesintisiz barış döneminde Öziçe hızla gelişti, köylerden gelen göçmenlerin İslâmiyet'e girmesiyle birlikte bir müslüman şehri halini aldı ve Belgrad bölgesinin en büyük ikinci merkezi oldu. Mahallî hristiyan nüfusun bir kısmı her şeye rağmen dinlerini muhafaza etti ve Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde nüfusları arttı. 922'de (1516) şehirde mahalle sayısı üçe yükseldi, müslüman nüfusu 129, hristiyan nüfusu doksan beş hâneye ulaştı. Buna göre XVI. yüzyıl başında burada toplam nüfus 1100'ü geçmişti. 942'ye (1536) doğru hem mahalle sayısında hem nüfusta artış oldu. Bu tarihte altı mahalle, 295'i müslümanlara, otuz üçü hristiyanlara ait toplam 328 hâne vardı (tahminen 1600 kişi). XVI. asrın or-

tarlarında müslüman nüfusundaki artış neredeyse iki katına ulaşırken hıristiyan nüfusu sabit kaldı. 968 (1560-61) yılında on mahallede 597'si müslümanlara, otuz ikisi hıristiyanlara ait olmak üzere 629 hâne (yaklaşık 3000 kişi); 980'de (1572) on altı mahalle, 672'si müslümanlara, kırk dördü hıristiyanlara ait 716 hâne (3500 kişi) mevcuttu. Bu rakamlar kasabanın XVI. asır boyunca hızlı yükselişinin önemli bir göstergesidir. Bu yükselişte XVI. yüzyıl ortalarına ait kayıtlar belirleyici olmaktadır. 967 (1560) yılında 597 müslüman hânesi içinde doksan iki hânenin yeni müslüman olmuş kimselerden oluşması dikkat çekicidir. Bu ise toplam nüfusun % 15'ine karşılık gelmektedir. Söz konusu oran bölge halkının İslâmlaşma sürecinin bir asır önceden başlamış olduğuna delâlet eder. Hıristiyan halka kaleden sorumlu oldukları için vergi kolaylığı sağlanmıştı.

Hızlı fizikî gelişme cami ve mescidlerin sayısına da yansdı. 881 (1476) yılında herhangi bir mescid veya cami ismi zikredilmezken XVI. yüzyıl başlarında iki, 942'de (1536) dört, 968'de (1560-61) yedi ve 980'de (1572) on üç cami ve mescid vardı. 980 (1572) yılı kayıtlarına bakıldığında cami ve mescid yaptırılanın çoğunlukla ordudan gelen kişiler olduğu dikkati çeker. İki cami ve bir mescid voyvoda ya da bölgenin mahallî askerî kumandanı tarafından yaptırılmıştır. İki mescid bey, bir cami ise Çelebi unvanlı şahıslar tarafından inşa ettirilmiştir. Ali Hoca Mescidi'nin bir medrese hocası tarafından yaptırıldığı düşünülebilir. En eski dinî bina, II. Bayezid'in mütevazı bir mescid olarak inşasını başlatıp müslüman sayısının arttığı 922 (1516) ve 942 (1536) yılları arasında tekrar yaptırılan ve camiye dönüştürülen mâbeddir. Bu yapı Evliya Çelebi'nin kale içinde olduğunu söylediği Ebû'l-feth Camii olmalıdır. Evliya Çelebi alay beyinin inşa ettirdiği şehrin en önemli camisinden de söz eder.

968 (1560-61) tarihli kayıtlar, şehrin XVI. yüzyıl ortalarındaki iktisadî durumuna dair ilginç göstergeler vermektedir. Şehrin bütün vergi miktarının sadece % 8'i altı çeşit tahıl ürününden gelmekte olup % 82'sinden fazlası şehrin dükkânlarından ve ticaretinden elde edilmektedir. Bir diğer ekonomik göstergesi şehirde sayısı elli dokuzu geçen su değirmeninin varlığıdır. El sanatlarıyla uğraşan pek çok insanın mevcut bulunması da ayrıca dikkat çekicidir. Seksen hâne derici, bir düzine terzi, saraç, helvacı ve birçok küçük zenaat erbabının varlığı şehrin ekonomik bünyesi bakımından aydınlatıcıdır.

1074 (1664) yılında bölgeyi ziyaret eden Evliya Çelebi, Öziçe'nin en iyi dönemiyle ilgili oldukça renkli tasvirlerde bulunur. Şehrin tarihi hakkında verdiği bilgiler mitolojik olup folklor uzmanlarına ilginç gelecek özelliktedir. Hâne sayısı ile ilgili verdiği rakam (4800) abartılıdır. Bununla birlikte diğer bilgileri güvenilirdir. Ona göre kale içerisinde küçük Fâtih Camii bulunmaktadır. Otuz müslüman, üç hıristiyan ve bir yahudi mahallesi vardır. Onun verdiği bu bilgiler 980 (1572) tarihli kayıtlardan bu yana şehrin büyüklüğünün ikiye katlandığını göstermektedir. Alay beyinin yaptırdığı en güzel ve kurşunla kaplı tek cami ile birlikte beş cuma camisi bulunmaktaydı. Bunların dışında zâviyelerdekilerle birlikte şehirde yirmi dokuz mescid vardı. Çetinye nehri kıyısında güzel bir namazgâh mevcuttu. Şehrin birkaç medresesi bulunuyordu. Üç dârülkurrâ ve iki dârülhadis (biri Alay Bey Camii'nde, diğeri Şeyh Hasan Tekkesi'nde), ayrıca on bir medrese, dokuz han, iki hamam, bir bedesten ve 1140'tan fazla dükkân zikredilir. Koca Mustafa Paşa tarafından inşa edilen ve imareti bulunan büyük bir kervansarayın yanında tüccarlar için on bir han mevcuttur. Evliya Çelebi, şehirde özellikle kitap ciltçiliği yapanlar için çok değerli olan ince deri (sahtiyan) imalâtından bahseder.

1683 ve 1690 yılları arasında Habsburg orduları Öziçe'yi iki defa işgal etti, kasaba halkı bu savaşlar sırasında büyük sıkıntı yaşadı. 1716-1718 ve 1737-1739 savaşlarında şehir tekrar Avusturyalılar'ın işgaline uğradı. Bütün bu işgal yıllarında müslümanlar ağır kayıplar verdi. 1688'de Öziçe'nin Ludwig von Baden'in askerleri tarafından ele geçirilmesi esnasında bir görgü şahidi burayı çok büyük açık bir şehir olarak tavsif eder ve Belgrad'dan yirmi "legno" uzakta dağlar arasında muhteşem bir vadide bulunduğunu belirtir (Hammer, GOR, VI, 519). 1737 Eylülünde Avusturya-Rusya'ya karşı yapılan savaş sırasında Seckendorf kumandasındaki Habsburg ordusu Öziçe'yi tekrar kuşatarak ele geçirdi; Beylerbeyi İbrâhim Paşa ve Zvornik kaptanı Mehmed tarafından 1738 Haziranında çıkarılınca kadar orada kaldı. En son vuku bulan Habsburg işgalinden sonraki kırk beş yıl içerisinde şehirde bazı iyileşmeler oldu. 1747-1750 yılları arasında Halvetîler'den Şeyh Muhyiddin'in dördüncü nesilden torunu olan Şeyh Muhammed hükümet ordusuna karşı müslümanlardan, Sırp hıristiyanlarından, bazı yenicilerle diğer bazı askerî gruplardan bir güç oluşturarak isyan etti. Şeyh Muhammed, Alay

Bey Camii'nde kuşatıldıysa da buradan kurtulmayı başararak Karadağ ve Arnavutluk arasındaki dağlık kesime kaçtı. Orada Rožaj kasabasının dışında küçük Balotici köyünün yakınlarında yakalandı ve idam edildi. Onun türbesi hâlâ mevcuttur. Avusturya yıkımından sonra Öziçe kendisini toparlamaya başladı. 1789'da burada 2900 Türk ve 100 Sırp hânesi (% 96'sı müslüman Türk olan 14-15.000 nüfus) bulunuyordu. Ami Boué'ye göre XVIII. yüzyıl sonlarında Karacorçe ve Sırp milislerinin şehri tamamen yıkmasından önce kasabada 5000 müslüman hânesi, elli cami ve bir medrese bulunmaktaydı. Bu rakamlar biraz abartılı olsa da Stoyançeviç'in rakamlarına oldukça yakındır (1789'da 2900 müslüman, 100 hıristiyan).

1805 Temmuzunda Sırp milisleri Öziçe'yi kuşatarak ağustos ayında zaptettiler ve Osmanlılar'ın eline geçmeden önce kasabayı tamamen yaktılar. 1807 yılının Haziranında harabe halindeki kasaba tekrar Sırp güçleri tarafından korkunç bir katliamın ardından ele geçirildi. 1813'te, daha sonraları yarı bağımsız Sırbistan'ın idarecisi olan Milan Obrenoviç'in liderliğinde Öziçe tekrar alındı. Ardından Osmanlılar kaleyi geri alarak Sırbistan içindeki en büyük garnizon haline getirdiler. Burada çoğu küçük olan ve önemli mimari özellikler taşımayan on beş cami inşa edildi. Ayrıca biri kızlara ait iki mektep açıldı. Sırp'lar ise bir kiliseye ve bir okula sahiptiler. Ancak şehir XIX. yüzyılın ilk yıllarındaki olaylardan sonra bir daha eski durumuna gelemedi. 1836'da Ami Boué, burada 3700 müslüman ve 700'den az Sırp sivil nüfus var olduğunu yazar. Öziçe bu tarihte % 84'ü müslüman Türk olan bir yerdi. Boué tarafından titizlikle tesbit edilen bu sayılar şehrin gerileme sürecini açık şekilde gösterir.

1862'de büyük devletlerin baskısı sonucu Öziçe Osmanlı idaresinden çıkarılıp Sırbistan'a dahil edildi. Buradaki Türk garnizonu ve sivil nüfus, Osmanlı idaresinde bulunan Sırbistan'daki diğer şehirlerin halkı gibi göçe ve şehri terketmeye zorlandı. Büyük bir kısmı Bosna'ya gitti. 1862 tarihli bir Osmanlı kaydı buraya ne kadar insan geldiğini ve nereye yerleştiğini ayrıntılı biçimde gösterir. Şehrin boşaltılmasının ardından Türk mahallesi ateşe verildi, kale de büyük oranda yıkıldı. Dört yıl sonraki nüfusla ilgili resmî rakamlar şehrin gerilemesine göz önüne serer. Yeni Sırp göçmenlerine rağmen nüfus 1836 yılından daha azdı. 1862'den itibaren Öziçe herhangi bir İslâmî yapının yer almadığı, Or-

Özice'den
bir görünüşü

ta Avrupa şehir planı ve mimari tarzında tekrar inşa edildi. Müslümanlara ait tarihi eserler arkalarından hiçbir iz bırakılmadan ortadan kaldırıldı.

Osmanlı döneminde Özice'de birçok kültür adamı ve şair yetişmiştir. Özice'nin geç dönem klasik Osmanlı edebiyatı şairlerinden en büyüğü *Mi'râciyye*'si ile meşhur olan Sâbit'tir. Bir diğer şair ise Zârî takma adını kullanan Mustafa Efendi'dir. Zârî'nin şiirleri Bursalı İsmâil Belîğ'in tezkiresinde bulunmaktadır. Özice'de yetişen diğer iki şairden biri Zikrî mahlaslı Ebûbekir Ağa'dır. Zikrî'nin şiirleri de Safâî ve Şeyhî'nin tezkireleriyle ve Joseph F. von Hammer-Purgstall'ın Almanca çevirisinde kayıtlıdır. Zikrî, 1688'de Ludwig von Baden'in askerlerine karşı anayurdu Özice'yi savunurken şehid düşmüştür. Onun hocası bir paşanın oğlu olan Vuslatî Ali Bey Paşiç'tir; Semendire (Smederevo) sancağı alay beyliği yapmış ve bazı şiirler kaleme almıştır. En iyi bilinen çalışması, 1678'de Ukrayna'da Merzifonlu Kara Mustafa Paşa kumandasındaki Çehrin seferini tasvir eden 5000 beyitlik destanıdır. O da Belgrad'ın Habsburglar'a karşı müdafaası sırasında 1688 yazında şehid düşmüştür. XIX. yüzyılın ilk yarısında yetişen diğer bir şair İbrâhîm Zikriya'dır. Zikriya'nın bir divanı, pek çok risâlesi, Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'i üzerine bir yorumu ve 1840 yılında kaleme aldığı *Pendnâme*'si vardır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra şehir yeniden yapılandırılmış ve genişleyerek yerel bir endüstri merkezi haline dönüştürülmüştür. 8 Haziran 1946 tarihinde belediye kararıyla Titovo Użice adını almış, ancak 1992'de Titovo ibaresi kaldırılmıştır. Şehrin 1991'deki nüfusu 54.000 dolayında idi. 1999'da Nato güçlerine bombalanan ve günümüzde Zlatibor idarî bölgesinin merkezi olan şehrin 2002 nüfusu 55.025 idi.

Bugün uzun Osmanlı geçmişini hatırlatan tek şey, 1037 (1627-28) yılında Djetinja Nehri üzerinde taşınan inşa edilen, kitabesi Cârî Çelebi'ye ait Kasapçica Köprüsü'dür.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VI, 414-419; a.e. (Dağlı), VI, 244-247; Belîğ, *Nuhbetü'l-âsâr*, s. 175-176; Hammer, *GOR*, VI, 519; VII, 496, 509-510; a.m.f., *Rumeli und Bosna, Geographisch beschrieben von Mustafa ben Abdalla Hadschi Chalfa*, Wien 1812, s. 155-156; Charles Frazer, *History of the War in Bosnia During the Years 1737-1738 and 1739*, London 1830, tür.yer.; A. Boué, *Recueil d'itinéraires dans la Turquie d'Europe*, Vienne 1854, II, 275-276; B. von Kallay, *Die Geschichte der serbische Aufstandes 1807-1810*, Budapest 1910, tür.yer.; H. W. V. Temperley, *History of Serbia*, London 1917, s. 189, 246, 256; J. Nešković, "Tvrdjave oslobođene od turaka (Użice)", *Zbornik Radova Oslobođjenje gradova u Srbiji od Turaka 1862-1867 god*, Beograd 1970, s. 552-558; Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askerî Faaliyeti*, İstanbul 1971, s. 127-131, 170-175; Hazim Şabanović, *Književnost muslimana na Orijentalni jezicima*, Sarajevo 1973, s. 247-248, 331-333, 368-369, 373-374, 376; R. Trčković, "Buna Użičkog Šejha Mehmeda 1747-1750", *Simpozijum Oslobođilački pokreti Jugoslovenskih naroda od XVI veka do početka Prvog Svetskog Rata*, Beograd 1976, s. 101-114; N. Todorov, *La ville Balkanique aux XVe-XIXe siècles*, Bucarest 1980, s. 341-342; Ahmed Aličić, *Turski Katastarski Popisi nekih Područja Zapadne Srbije u XV i XVI veku*, Čačak 1984, I, tür.yer.; Vladimir Stojančević, "Gradovi, varoši, palanke i trzište pred prvi Srpski ustanak 1804 godine: kulturno-istoriska problematika", *Gradska Kultura na Balkanu, XV-XIX vek* (ed. R. Samardžić), Beograd 1984, s. 141-168; a.m.f., "Tursko stanovništvo u Srbiji pred prvi Srpski Ustanak (1789)", *Zbornik Matice Srpske za društvene nauke*, XIII-XIV, Novi Sad 1956, s. 128; Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj Carevini (Bošnjaci i Hercegovci u Islamskoj Književnosti içinde)*, Sarajevo 1986, s. 418; Fehim Nametak, *Pregled Književnog Stvaranja Bosansko-Hercegovačkih Muslimana na Turskom Jeziku*, Sarajevo 1989, s. 129-131, 152-162; *Državni Srpske*, III, Beograd 1869, s. 103; M. Kostić, "Staniša Marković-Mlatištuma,

Oberkapetan Kragujevački, 1664-1741", *Glasnik Skopskog Naučnog Društva*, XIX, Skolpje 1938, s. 190-200; I. Zdravković, "Użički Grad", *Starinar*, IV, Beograd 1952-53, s. 181-185; Šaban Hodžić, "Migracije Muslimanskog stanovništva iz Srbije u Sjeveroistočnu Bosnu između 1788-1862 godine", *Članci i Gradja za kulturnu istoriju istočne Bosne*, II, Tuzla 1958; Ömer Mušić, "Treća poslanica šejha Muhammeda iz Użiča", *POF*, VIII-IX (1960), s. 194-202; Z. Azemović – E. Musović, "Šejh Muhamed Użičanin, književnik i borac iz XVIII veka", *Użički Zbornik*, IV, Titovo Użice 1975, s. 81-88; R. V. Poznanić, "Zapisi i secanja o starom Użicu i posljednjim Użičkim Džamijama", a.e., IX (1980), s. 111-123; M. Popović, "Użički grad na planovima 1737-1738 godine", a.e., XII (1983), s. 65-98; O. Zirojević, "Użice u svetlu Turskih izvora", a.e., XVI (1987), s. 91-105; Salih Trako, "Pendname-Knjiga Savjeta Ibrahima Zikrije Użičanina", *Anali GHB*, XVII-XVIII (1996), s. 107-111; Stevan M. Stanković, "Titovo Użice", *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1971, VIII, 339-340; Vančo Bošković, "Użičanin Sabit", a.e., VIII, 447.

MACHIEL KIEL

ÖZKENT

Karahanlı Devleti'ne
başkentlik yapmış, günümüzde
Kırgızistan sınırları içinde bulunan
tarihî şehir.

Kırgızistan'ın güneybatısında Özbekistan sınırına çok yakın bir kesimde Karaderya'nın sağ tarafında deniz seviyesinden 1012 m. yüksekliktedir. Günümüz Kırgız Türkçesi'nde Özgön, Uzgen olarak yazılan şehrin adı İslâm tarihi kaynaklarında Yüzkent, bazan da Özcent şeklinde geçer. *Divânü lugâti't-Türk'e* göre Özkent, Fergana kasabasının bir adıdır ve "özümüzün şehri" anlamına gelir (I, 344).

Özkent'in içinde bulunduğu Fergana havzası tarihin ilk devirlerinden itibaren Türkistan coğrafyasının en önemli bölgelerinden biri olmuştur. Eski Çin kayıtlarında Da-yüan (büyük bahçe) adıyla kaydedilen Fergana yöresi Büyük Hun İmparatorluğu zamanında Wu-sunlar'a yurtluk yapıyordu. Zamanla Hunlar'a bağlandı. Ardından Akhun Devleti'nin sınırlarına dahil oldu. Daha sonra Göktürkler ve özellikle Batı Göktürkler'in hâkimiyet alanına girdi. Karluklar başta olmak üzere birçok Türk boyunun göçlerine sahne oldu ve esas önemini Karahanlılar döneminde kazandı. Bu arada Fergana ile Özkent'te yerleşmiş bulunan Ezgişler'in Onoklar'dan olduğu, yani Türgiş boylarından geldiği bilinmektedir.

Bölgeye İslâm dininin ilk defa ulaştığı devirlerde Fergana vadisinin doğusunda İslâmiyet'i kabul etmemiş Türkler'le sınır